

LUBOŠ TARABA

Ta zatracená skála

OBLÉHÁNÍ
MALTY
1565

EPOCHA

EDICE

**Polozapomenuté
války**

POLOZAPOMENUTÉ
VÁLKY

Ediční rada edice Polozapomenuté války

doc. PhDr. Ivana Čornejová, CSc. (Ústav dějin UK a archiv UK)

prof. PhDr. Radek Fukala, Ph.D. (FF UJEP Ústí nad Labem)

doc. PhDr. Jan Halada, CSc. (FSV UK, Institut komunikačních studií
a žurnalistiky)

PhDr. Petr Hofman

prof. PhDr. Martin Kovář, Ph.D. (FF UK, Ústav světových dějin)

prof. PhDr. Robert Kvaček, CSc. (FF UK a Technická univerzita Liberec)

PhDr. Karel Richter, CSc. (Klub autorů literatury faktu)

prof. PhDr. Aleš Skřivan, CSc. (FF UK, Ústav světových dějin)

POLOZAPOMENUTĚ
VÁLKY

EDICE

Středomoří a Osmanská říše
na sklonku vlády Sulejmana Náhverního (1566)

— hranice Osmanské říše

TRIPOLIS
(04 roku 1510 získal komandorský Spáňal a bohatství získal)
K Osmanské říši došel v roce 1510

Nahoře uprostřed leží na výběžku Sciberras pevnost San Ilmo spolu s kavalírem. Před San Ilmo je patrný navelin včetně děl, která naněj umístili Osmané. Z výšin Monte Sciberras mříí na San Ilmo dvě řady těžkých obléhacích kanonů. (Isto děla byla později přesunuta k Sengleji a Birgu.) Jiná těžká děla jsou otočena ve směru přes vody zátoky Marsa proti pevnosti San Angeb. Na výběžku Sciberras je cesta vybudovaná Osmany pro přepravu obléhacích děl do jejich postavení.

Naděvo od Sciberras kotví v zátoce Marsamxett osmanské galéry. Část došly Plalioho paši se sem přesunula po pádu San Ilma. Dole uprostřed (vedle plánubudoceho města Váletta, po staveného na výběžku Sciberras) je zachyceno přetahování loď po souši do zátoky Marsa. Dole uprostřed leží osmanský tábor u vesnice Marsa. Napravo od něj stojí osmanské baterie na výběžku Corradino, namířené přes Franco uzskou zátoku proti Sengleji a bažtě San Michele. Kolem Sengleji je dobře viditelná dřevěná zábrana na proti vyloďení, o které se Osmané neúspěšně pokusili v červenci 1565.

Mapa věrně zachycuje jak baštu San Michele (vpravo uprostřed), tak opevnění Sengleji včetně bašt a příkopu. V dalším průřezu mezi pevností San Angeb a baští trojice řádoých galér. Zatímco Sengleji a Birgu spojuje přes Zátoku galér dřevěný pontonový most, vjezd do zátoky chrání železný řetěz napjatý mezi San Angelem a výběžkem Sengleji. Vpravo nahoře jsou postavení osmanských baterií, ostřdujících z výběžku Kalkara a přes stejnojmennou zátočku Birgu a San Angeb.

LUBOŠ TARABA

Ta zatracená skála

OBLÉHÁNÍ MALTY 1565

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

Copyright © Luboš Taraba, 2016

Cover © Karel Kárász, 2016

Drawings © Martin Ďasek, 2016

Czech Edition © Nakladatelství Epoque s. r. o., 2016

ISBN (pdf) 978-80-7557-345-2

OBSAH

Bídni bastardi	9
Konec iluzí	27
Hnízdo zmijí	54
Moře galér	71
Nový domov	80
Svatí bojovníci	90
Zachránit duši	101
Živí mrtví	123
Křídla smrti	145
Malá pomoc	166
Pozemské peklo	181
Jako psi	190
Lepší zemřít	213
Grande soccorso	229
Alláhova vůle	256
Ordre de bataille	268
Chronologie	271
Výběr literatury a pramenů	274

Toto je peklo, jež bylo vám přislíbeno

Korán, Súra 36:63

BÍDNÍ BASTARDI

Zářící slunce se pozvolna vyhouplo nad mořský obzor a brzy svými paprsky příjemně rozehrívalo kamenné hradby bílé pětiboké pevnůstky, takzvaného kavalíra, tyčící se směrem k moři před pevností San Elmo na výběžku Sciberras ve vjezdu do tři a půl kilometru hluboké a na jednom místě až šestnáct set metrů široké zátoky, které místní říkali Marsa, zatímco jejich noví „páni“ ji nazývali Velký přístav. Několik španělských zoldněřů v kožených kabátcích a s přílbami na hlavách však nevěnovalo tomuto každodenně se opakujícímu divadlu sebemenší pozornost. Všichni si namáhali oči, aby rozpoznali, jaký mráček se objevil na obzoru asi pětáctýřicet kilometrů odtud ze směru od Sicílie. Mráček se brzy změnil v protáhlý mrak a ten zase pozvolna prodělal přerod v les plachet a stěžňů. V té chvíli už ani jediný z těchto mužů nepochyboval, že ti, které už po několik dnů vyhlíželi, jsou tady.

Za chvíli přišel na kavalír i sám velitel San Elma, šedesátiletý piemontský šlechtic Luigi Broglia. Místo tradičního černého pláště s bílým osmicípým křížem už měl přes ramena přehozený jiný, v červeném provedení. Znamenalo to, že špitálníci svatého Jana Jeruzalémského, poslední z trojice řádů, které vznikly na počátku křížových výprav v Jeruzalémě, aby chránily poutníky do Svaté země a bojovaly s „nepřáteli pravé víry“, jsou opět ve válce. Zatímco popel z hranic s posledními templáři rozfoukal vítr už před více než dvěma sty padesáti lety a německé rytíře, kteří brzy opustili Svatou zemi, aby bojovali proti pohanům na východě Evropy, obral před čtyřmi desítkami let o jejich „vlast“ na březích Baltského moře jejich vlastní velmistr Albrecht Braniborský, poté co přestoupil k luteránům, johanité, jak se jim také říkalo, zůstávali věrní dávné přísaze bojovat s „nevěřícími“. Ta je z Jeruzaléma přivedla až sem na ne příliš pohostinný ostrov Malta, k níž se nyní majestátně blížila válečná flotila sultána Sulejmana, aby je odtud jednou pro vždy smetla do moře.

Na stožár v San Elmu vylétla rudá řádová vlajka a z kavalíra zaduněl výstřel z těžkého děla, *culveriny*. Po pár desítkách vteřin se ozval jako opožděná ozvěna kanon z pevnosti San Angelo na protilehlém

břehu Velkého přístavu. Velitelé tamní stočlenné posádky, Vasino Malabalia a Luis Sansenème, zvaný Luserches, oznamovali, že jejich muži také zahlédli nepřátelské galéry. Další výstřel znamenal, že nebezpečí vzal na vědomí Pedro de Mesquita, vojenský velitel maltské metropole Mdiny vzdálené od San Angelo něco méně než pět kilometrů. Jako poslední se stejným způsobem přihlásil ze třináct kilometrů vzdálené citadely na sousedním ostrově Gozo tamní guvernér Juanito Torrelas. V městečku Birgu, spojeném s pevností San Angelo padacím mostem, stejně jako na nedalekém výběžku, který se původně jmenoval Ostrov svatého Michala a jemuž se nyní říkalo na počest předcházejícího řádového velmistra Senglea, se rozdrncela okna, jak spustili vojenští bubeníci a trubači. Všichni všeho nechali a utíkali na hradby. Zadýchaní, mnozí s neskrývanými obavami z budoucnosti přihlíželi defilé impozantní, pozvolna se blížící válečné flotily „velkého Turka“.

V maltských vesnicích, *casal*, naproti tomu zavládl zmatek. Nervózní lidé nakládali chvatně na osly a muly koše s připravenými zásobami jídla a dalšími potřebnými věcmi a s celými rodinami před sebou hnali svůj největší majetek, kozy, ovce a krávy. Někteří spěchali v mracích prachu po kamenitých cestách do nitra ostrova, kde se na skalnatém vrchu za dvojitým pásem omšelých hradeb kolem kostela svatého Pavla krčily domy a paláce místní šlechty. Mdina, připomínající řadou opuštěných ulic a domů spíše město duchů než ostrovní metropoli, jim měla poskytnout ochranu před obávaným nepřítelem stejně jako bývalá rybářská vesnice Birgu, přestavěná špitálníky na jejich sídlo. Jenže u tamní Aragonské brány už stál jeden z řádových rytířů, kapitán válečné galéry Gabriel Gort a část uprchlíků rovnou posílal do sousední Senglei, protože by se do Birgu všichni nevešli. Na ostrově Gozo utíkali všichni do jediného opevněného místa, do staré pevnosti, jejíž hradby na kulatém skalnatém ostrohu alespoň vyvolávaly určitý pocit bezpečí před hordami Alláhových „svatých bojovníků“, *gazi*.

Ještě než z Birgu vyrazil houf ozbrojených jezdců doprovázejících místního protomedika, městského lékaře Camilla Rossu, pověřeného úkolem otrávit těch několik málo studen a pramenů na ostrově, k nimž by se mohl nepřítel dostat, odrazily kolem poledne od mola

v Birgu čtyři válečné galéry s červenými prapory s bílými kříži uprostřed. Na zádi jedné z nich stál čtyřicetiletý rytíř Mathurin d'Aux de Lescout. Třebaže se mu trásly ruce a vlasy zbělely během dvanácti hodin, kdy se s ním před deseti lety právě v tomto přístavu obrátila za bouře jeho loď dnem vzhůru, mezi Gibraltarem a Konstantinopolí nebyl jediný křesťanský kapitán ověnčený takovým věhlasem, ale také strachem a nenávistí jako tento francouzský šlechtic známý více pod válečným jménem Romegas.

Galéry, hnané záběry dlouhých vesel, obsluhovaných křesťanskými trestanci, galejníky, muslimskými zajatci, piráty, korzáry anebo tureckými námořníky a osmanskými vojáky, propluly během pár minut Velkým přístavem a kolem pevnosti San Elmo zamířily na otevřené moře. Osmanští kapitáni brzy malý houf nepřátelských lodí zaznamenali, ale nevěnovali mu pozornost. Pokračovali dále jako na přehlídce u Zlatého rohu v Konstantinopoli.

Jakmile bylo jasné, že nepřátelská flotila nehodlá zakotvit nikde poblíž Velkého přístavu, jednadmdesátiletý velmistr Jean de la Valette svolal většinu z přibližně pěti set padesáti řádových rytířů a „služebných bratrů ve zbrani“ do kostela svatého Vavřince „u moře“ ke svaté zpovědi a na mši. Valette byl jedním z několika posledních přímých protagonistů nuceného exodu jejich řádu z ostrova Rhodos před dvačtyřiceti lety, odkud je vyhnal sultán Sulejman, též Sulejman, který je chtěl nyní definitivně zničit. „Strašná armáda odvážných barbarů napadla náš ostrov. Tito lidé, mí bratři, jsou nepřáteli Ježíše Krista. Dnes jde o obranu naší víry, jinak Korán vytlačí evangelium. Bůh dnes žádá naše životy, kterými mu sloužíme. Šťastní budou ti, kteří tuto oběť přinesou jako první,“ rezonovala slova v pořadí devětačtyřicátého velmistra chrámovou lodí. Všichni věděli, že je čeká boj na život na smrt. Přesto prý odcházeli z kostela, jako kdyby „se znovu narodili“.

Ještě předtím, než se rytíři sešli v kostele, se na náměstí v Birgu sešikovalo asi tisíc mužů, vesměš španělských arkebuzířů a pikenýřů doplněných o stovku řádových příslušníků a několik desítek jezdců. Guillaume de Coppier, jmenovaný v druhé polovině března maršálem, tedy vrchním velitelem řádového vojska, je povede podél břehu ostrova tak, aby měli lodě „nepřátel pravé víry“ na dohled, popřípadě

aby Turkům zabránili se vylodit. Jezdci dostali navíc instrukce varovat všechny vesničany, které potkají, a nasměrovat je do Mdiny.

Po mši se ve velkém sále pevnosti San Angelo sešla válečná rada. Osmanská flotila zatím pozvolna obeplouvala Maltu, sledovaná ze souše Coppierovým oddílem. Válečné galéry a galeoty, stejně jako nákladní lodě, se držely ve třech velkých skupinách s odstupem za vedoucí galeotou, měřící průběžně hloubku mořského dna. Mezi galérami se vyjímalá svou velikostí admirálská *lanterna* nesoucí na zádi stříbrný čtverec se zlatou kupolí a půlměsícem doplněný o koňský ohon. Znamenalo to, že sultán Sulejman je přítomný, byť zůstal doma ve svém konstantinopolském paláci Topkapi postaveném jeho pradědem Mehmedem II.

Jean de la Valette

Ze skalisek nedaleko narychlo opuštěné rybářské osady Zurrieg se Coppier díval, jak nepřátelské galéry proplouvají mezi maltským pobřežím a pět a půl kilometru vzdáleným skalnatým ostrůvkem Filfla. Jeden z jeho rytířů, Ramon Fortuyn, stál kousek od něj a pečlivě je počítal. Zastavil se na čísle sto třiadvadesát válečných lodí různých

velikostí a typů. Včetně doprovodných lodí prý celé loďstvo čítalo tři sta osmdesát plavidel. Za soumraku zamířil Coppier do Mдины. Aby ho nepřítel v noci nepřekvapil, poslal hlídku na kopec Monte Falco vzdálený asi tři kilometry od města.

Když Osmané konečně zastavili v široké zátocě Ghain Tuffieha, kde stráví první noc na ostrově, v Mdině z toho logicky vyvodili, že prvním cílem útoku bude jejich město. Třebaže si místní šlechtické rodiny udržovaly od rytířů ostentativní odstup, ještě týž večer vyslaly do Birgu hraběte Lucu d'Armenia se vzkazem, že budou město aktivně bránit, poskytne-li jim řád ještě další vojáky, jinak se zavrou v tamní citadele a tam snad s pomocí boží přečkají obležení. Jean de la Valette nemohl nechat takovou nabídku bez povšimnutí už proto, že řada maltských šlechticů představovala důležitou posilu pro řádovou jízdu. Mđina se navíc nabízela jako ideální místo, kam kavaleristy uklidit, protože v Birgu nebo Senglei, budou-li obklíčeni, by byli k ničemu a jejich koně by navíc spotřebovávali drahocennou vodu a obilí. Kapitán Juan de Guaras velící všem dvěma stům osmdesáti jezdcům, včetně třiceti řádových rytířů, tak brzy dostane rozkaz nevracet se do Birgu, odkud se navíc do Mđiny okamžitě přemístí sto padesát španělských žoldnéřů kapitána Giovanniho Vagnoneho společně s dvěma sty padesáti Maltany, příslušníky ostrovního pomocného vojska. Třebaže se na válečné radě ozvaly hlasy, že by bylo vhodnější ponechat jak Mđinu, tak citadelu na Gozu jejich osudu, de la Valette nesouhlasil. Když už nic jiného, obě místa mu umožňovala zůstat v kontaktu se španělským místokrálem na Sicílii donem Garcíou Álvarezem de Toledo, který měl podle dohody přijít řádu na Maltě na pomoc.

Po celou noc bylo živo také na předměstí u bašty San Michele „známém jako Bormla“, což znamená „Straň páně“. Muslimští otroci tu bourali domy vesničanů, aby nemohly posloužit nepříteli. Kameny ze stržených domů dopravovali za hradby San Michele, popřípadě do sousedního Birgu, kde poslouží jako stavební materiál na opravy, popřípadě budou po ruce vojákům na hradbách proti nepříteli v příkopu pod nimi. Velmistr nezapomněl ani na válečné lodě. Z celkového počtu sedmi řádových válečných galér jich bylo na Maltě v dané chvíli šest. Chybějící loď, *lanterna* kapitána Pierra

de Roquelaure Saint Aubin se tou dobou pohybovala někde poblíž Berberského pobřeží, kam ji de la Valette poslal na průzkum. Protože se do vodního příkopu mezi San Angelo a Birgu mohly vměstnat jen tři asi pětáctýřicet metrů dlouhé a šest metrů široké galérie *San Giovanni* a dvojice velitelských *capitan*, zbývající dvě lodě, *Corona* a *San Gabriele*, jejich posádky potopily kousek od Birgu tak, aby bylo možné je později vyzvednout a znovu použít. V přístavu zůstala osamocena jen velká osmanská nákladní *maona*, kterou ukořistil před několika měsíci rytíř Romegas. Prozatím ji u mola dělala společnost galéra *San Giacomo* připravená kdykoli vyplout. Menší lodě vytáhli námořníci a rybáři z vody a uložili je, popřípadě je ukryli do lépe chráněných zákoutí v přístavu.

Neplatilo to však pro malou fregatu, která měla dopravit na Sicílii italského rytíře Giovanniho Castruzza vezoucího španělskému místokráli na Sicílii velmistruův dopis, že se ve tři hodiny (po východu slunce) v pátek 18. května 1565 objevilo na dohled sto třicet

Malta v obklíčení osmanské flotily

nepřátelských galér doprovázených třinácti nákladními maonami a dalšími pěti velkými loděmi. „Očekávám Vaši pomoc,“ končil dopis, který bude mít don García de Toledo už následující den na stole ve své rezidenci v přístavním městě Messina.

Během několika dnů proletěla Evropou zpráva, že Osmané napadli pomyslnou bránu do západního Středozeří. „Kdyby Turci ovládli Maltu, není jisté, jaké další nebezpečí by pro zbytek křesťanstva následovalo,“ dala se slyšet anglická královna Alžběta I. Třebaže jako anglikánka měla vůči papeži Piovi IV. a „nejkatolictějšímu“ králi Španělska Filipovi II. více než výhrady, a třebaže její otec Jindřich VIII. Řád svatého Jana Jeruzalémského v Anglii téměř do základů zlikvidoval a jeho nemalý majetek zabavil, tentokrát byla, alespoň v duchu, na straně asi osmi tisíc mužů chystajících se k nerovnému boji. Stejně jako všichni ostatní, i Alžběta si uvědomovala, že začíná další kolo zápasu o to, zda na evropském kontinentě vyrostou místo kostelů minarety, jak to žádá Korán od svých vyznavačů. Prozatím z tohoto souboje vycházeli jako vítězové potomci beje Osmana, náčelníka tureckého kmene Kyie. Přitom před více než třemi sty lety nikdo v Evropě o Osmanovi a jeho „svatých bojovnících“, dotírajících na jihovýchodní hranici Byzantské říše, ani neslyšel. Stačilo však jediné století a muslimský „Turek“ se stal křesťanskou noční můrou.

Když první říjnový den roku 1520 vstoupil tehdy šestadvacetiletý Sulejman do paláce Topkapi, aby se jako v pořadí desátý sultán ujal vlády, biskup z Nocery Paolo Giovio, sloužící jako diplomat florentskému rodu Medici, to glosoval slovy, že „děsivého lva“ Selima I., který během osmileté vlády zdvojnásobil rozlohu své říše na téměř čtyři miliony kilometrů čtverečních, vystřídalo „milé jehňátko“. Stejně jako jiní, i Giovio pokládal kultivovaného, vzdělaného a zlatníkem vyučeného Sulejmana za „nebojechtivého a mírumilovného“. Uplynulo pár měsíců a biskup musel uznat, že se jako prognostik neosvědčil.

Sulejman, kterému Evropa později přisoudí přízvisko „Nádherný“, zatímco jeho poddaní ho nazvou „Zákonodárcem“, hned na jaře následujícího roku vyrazil v souladu s tradicí svých předků jako „dobytel západních a východních zemí“ na první válečnou výpravu.

Držel se přitom rady svého umírajícího otce Selima: „Budeš velkým a mocným vládcem, zmocníš-li se Bělehradu a vyženeš-li rytíře z Rhodu.“

Jen co Sulejman vkročil v září 1521 do právě dobytého Bělehradu, pokládaného za bránu do Uher a střední Evropy, poslal nedávno zvolenému velmistrovovi řádu svatého Jana Jeruzalémského dopis s výzvou, aby se stal se svými rytíři jeho „drahým přítelem“. Pokud tuto nabídku odmítne, Rhodos, kde řád sídlil už dvoustým dvanáctým rokem, dopadne jako „jiná krásná a silně opevněná města... zničená buď ohněm nebo mečem“. „Velice dobře jsem porozuměl tomu, co má Váš dopis znamenat,“ odpověděl sedmapadesátiletý Philippe Villiers de L'Isle Adam do Konstantinopole. „Nyní, když tomu strašnému Turkovi patří Egypt a Alexandrie a v jeho moci se nachází celá východní část Římské říše... pozře nejen Sicílii a Itálii, ale i celý svět,“ prorokoval malověrně pětáctýřicetiletý druhorozený syn florentského vládce Lorenza de'Medici, papež Lev X. Třebaže pouhé tři roky předtím vyhlásil „proti Turkovi“ křížovou výpravu, nyní aby se bál, zda se v papežských přístavech Ancona či Civitavecchia neobjeví sultánovy galéry vezoucí vojsko k útoku na Svaté město.

Ačkoli Sulejmanova moc sahala od Uher po Persii a od Černého k Rudému moři a odtud přes Egypt až daleko na západ Berberského pobřeží, Středozevní moře, kterému Osmané říkali Bílé, bylo daleko vzdálené tomu, aby ho mohl pokládat za své. A to i přesto, že se Benátky, pyšníci se stále největší válečnou flotilou ve Středozeví, nyní chovaly vůči Konstantinopoli více než podlézavě, jen aby sultánovi nezavdaly záminku k válce a udržely si tak s jeho blahosklonným souhlasem alespoň postavení obchodní velmoci. Námořním hegemonek ve východní polovině Středozeví se totiž právě stávala Osmaňská říše. Byl to ostatně Sulejmanův otec, kdo vybudoval první opravdovou válečnou flotilu. Ale nejen to. Když Selim I. dobyl tři roky před svou smrtí mamelucké impérium v Egyptě, svou poslušnost, služby a zkušenosti mu nabídli nejobávanější muslimští piráti, samozvaní vládci Berberského pobřeží, čelící rostoucímu tlaku nového nepřítelk, nedávno sjednoceného katolického Španělska.

Nejznámějšími z nich byli bratři z ostrova Lesbos, Aroud, přezdívaný v Evropě Barbarossa, a Khizir. Když prvně jmenovaný

přišel o život, druhý ho více než zastoupil. Nikoli náhodou mu sultán Sulejman dal později nové jméno „Blaho víry“, *Khair-ad-dîn*. Haireddin, jak se to zkomolilo v Evropě, si přisvojil po bratrově smrti i jeho přezdívku. Jak sám tento tehdy čtyřicátník při každé příležitosti tvrdil, k pirátství ho dohnali právě rytíři z Rhodu, když napadli loď patřící jeho rodině. Jednoho z jeho tří bratrů, Illiase, zabili, a druhého, Uruçe, drželi tři roky v otroctví, než se mu podařilo uprchnout.

Těch několik stovek „bídnych bastardů“ z ostrova Rhodos leželo v žaludku i jeho „velkému pánovi“ Sulejmanovi. „Nejhorší ze všech, kdo žijí v omylu, vyslaní ďáblem a pověstní úskočností a rafinovaností, vyvrhelové, prokletí služebníci ničemnosti, zkušení mořeplavci a vynikající navigátoři,“ tak psal o johanitech osmanský kronikář Mustafa Gelal-Zade. „Tito korzáři jsou pověstní svou rozhodností a odvahou,“ dodávali jiní s tím, že této „zlé bandě Franků“ prý neunikne žádná loď, na kterou zaútočí. Sulejmana už dříve dráždily nové a nové zprávy a zvěsti, jak a kde řádové galéry napadly jeho lodě, vyplnily pobřeží a odvezly si odtud muslimské otroky, popřípadě daly na pamětnou berberským a maurským pirátům. O to více a rychleji se s nimi musel vypořádat, pokud chtěl být skutečným pánem Bílého moře, jak mu poradil otec.

Rytíři, proti kterým hodlal vyrazit, už ale nebyli oněmi „svatou vírou“ prodchnutými idealisty z bývalého řeckého kláštera svatého Jana Křtitele v Jeruzalémě, které vzal v roce 1113 pod svou ochranu papež Paschalis II. jako ty, co pečují o poutníky mířící k Ježíšovu hrobu. Ze špitálníků se proměnili ve válečníky za „svatou věc“, za niž bojovali a umírali tak vehementně, až se jim to málem stalo osudným. Pouhých sedm se jich zachránilo při pádu poslední křižácké pevnosti ve Svaté zemi, biblického Akkonu v květnu 1291. Tento houf posledních z posledních našel útočiště na Kypru v tamním křižáckém království. Zde vyměnili pevnou zem pod nohama za dřevěné paluby galér na nejistém moři. Zvládli to dokonale a rychle. Už za deset let měli prvního admirála a jejich válečné galéry proháněly po východním Středomoří lodě „nevěřících“ stejně zdatně, jako muslimští piráti lovili křesťanská plavidla. Tím však natolik zkomplikovali život svému hostiteli, kyperskému králi Jindřichovi II., že se museli brzy poohlédnout po nové „vlasti“.

Po čtrnácti letech na Kypru se tehdejší velmistr Foulques de Villaret domluvil s janovským námořním kondotiérem Vignolem de'Vignoli, jenž sloužil jako admirál byzantskému císaři Androniku II. Palaiologovi, že spojí síly, aby se zmocnili Rhodu, byť nepatřil nikomu jinému než právě Byzanci. Dohoda zněla, že de'Vignoli z této kořisti dostane třetinu, zbytek připadne řádu. Jakmile de Villaret získal pro tento plán podporu u papeže Julia II., zaútočili. Řecké obyvatelstvo se i s přispěním Osmanů bránilo tři roky, ale bez pomoci z Konstantinopole nemohlo vzdorovat věčně. V roce 1310 se Rhodos, ležící pouhých deset kilometrů od osmanských břehů, stal oficiálně novým sídlem řádu. Byť rytíři ani zde své původní poslání špitálníků nezanedbávali, alespoň podle stížností na ně vznášených u svatého stolce zvláště ze strany benátských kupců, jejichž dávné renomé patřilo minulosti, byli nyní více „mořskými lupiči“ než „svatými válečníky“. Jediné, na čem opravdu lpěli, byl boj a z něj plynoucí kořist umožňující jim financovat jak špitály, tak řád a jeho soukromou válku s „nevěřícími“.

Osmanští vládcí, kteří mezitím vyměnili titul *bej* (pán) za *sultan* (mocný), nemohli přítomnost rytířů na Rhodu do nekonečna

Johanité dobývají Rhodos

přehlížet. Už v roce 1440 se pokusil zbavit nepřijemných sousedů mamelucký sultán az-Zahir Gaqmaq. O čtyřicet let nato dostal obdobný nápad Sulejmanův předchůdce Mehmed II. Třebaže se mu říkalo „Dobyvatel“, tentokrát se jeho mohutné loďstvo a vojsko muselo z ostrova (potupně) stáhnout, jak stojí na jeho náhrobku. Ovládnutí Rhodu a dalších ostrovů v okolních vodách Egejského moře jako Kos, Leros, Tilos či Khalkia se s postupem času jevilo v Konstantinopoli stále více nutností, zvláště když Mehmedův vnuk Selim I. po porážce egyptských mameluků připojil roku 1517 ke své říši Sýrii a Egypt. Tím se stal nejen chalífou, tedy „náměstkem božího posla Mohameda“ a tudíž nejvyšším ochráncem muslimského světa, ale také sousem španělského Habsburka Karla V. Třebaže si Mehmed II., který zahájil budování válečného loďstva, dal říkat „pán obou moří“, Bílého a Černého, teprve Sulejman si tento titul nejen skutečně plně zasloužil, ale dokonce se stal „pánem tří moří“, tedy i Rudého. Odtud, z Arabského poloostrova, vyrážely jeho lodě na daleké plavby do Indie, kde se utkávaly s galeonami jeho jiného rivala, portugalského krále Manuela I. a jeho následníka Jana III.

Prvním předpokladem k tomu, aby Sulejman opanoval Bílé moře, bylo zničit johanitský ministáteček na Rhodu. Bez toho se nemohla cítit v bezpečí žádná z jeho lodí pendlujících mezi Konstantinopolí a egyptskou Alexandrií či mířících s muslimskými poutníky do Levanty na jejich cestě do „svatých měst“ Mekky a Mediny. „Vaše odporné zásahy proti mému (vámi) utlačovanému lidu vyvolaly můj zármutek a hněv. Nařizuji Vám proto vydat okamžitě ostrov a pevnost Rhodos,“ nebral si Sulejman na jaře 1522 už sebemenší servítky v dopise Philippovi Villiers de L'Isle Adam. Mezinárodní konstelace pro likvidaci rhodských rytířů byla více než příznivá. Nikdo z Evropy nepřijde vzdálenému ostrovu a hrstce jeho pánů na pomoc, odhadovali realisticky sultánovi vezíři, členové dvorské rady, *divan*, poměry panující v křesťanském světě.

Koncem června zahájilo čtyřicet osmanských těžkých a sedmdesát lehkých válečných galér, doprovázených padesáti dopravními loděmi a dalšími desítkami pomocných plavidel, námořní blokádu Rhodu. Po měsíci se na ostrově vylodilo kolem padesáti tisíc sultánových vojáků, které doprovázelo dalších padesát tisíc mužů, zákopníků,

minérů, námořníků, veslařů a otroků, čímž blokáda plynule přešla do obležení. To už byl na místě i sám Sulejman. Pět stovek rytířů, patnáct set žoldnéřů a dva a půl tisíce mužů z řad obyvatel Rhodu mu však kladlo neskutečný odpor. Hodně jim pomohla i přestavba města na nejlepší pevnost na světě, jak se tehdy tradovalo. Spolu s dvaadvacetiiletým lékařem, kondotírem, ale především vynikajícím válečným stavitelem Gabrielem Tadinim, kterého L'Isle Adam přetáhl Benátčanům z Kypru do svých služeb, rytíři odrazili všechny útoky. Do nekonečna ale vzdorovat nemohli. Když se velmistr a sultán po sto šestačtyřiceti dnech obležení konečně 20. prosince dohodli na kapitulaci, obránců města zbývalo patnáct set. Spolu s Rhodem johanitský řád ztratil ostrov Kos a nedaleký přístav Bodrum (Halkarnassos) ležící na asijské pevnině.

Přesně na Nový rok 1523 zamířilo na západ padesát lodí, včetně tří válečných galér a jedné obrovské karaky *Santa Anna* sloužící jako velmistra velitelská loď, se sto osmdesáti přeživšími rytíři a čtyřmi tisíci obyvatel města, kteří se rozhodli pro nejistotu vyhnanců před osmanskou vládou. Směřovaly na benátskou Krétu, kde počkají do jara, na počasí příhodné pro plavbu. „Půjdeme za svatým otcem a (francouzským) králem, abychom s respektem k našemu řádu sloužící křesťanské víře konali, co si přejí,“ prozradil své další úmysly de L'Isle Adam. Jenže, jak se brzy ukázalo, službu králi v Paříži, k němuž měl jako Francouz logicky nejbliže, vyloučily spory Františka I. s papežem a právě probíhající francouzsko-španělská válka. První útočiště našli rytíři v sicilské Messině, patřící Španělsku. Když však ve městě vypukl mor, který tam možná zavlekli právě oni, museli se přesunout do Baiiae poblíž Neapole. Odtud je bývalý vychovatel Karla V. a na staletí poslední „cizinec“ na stolci svatého Petra, rodák z Utrechtu Hadrián VI. pozval do Civitavecchia. Papežský přístav se stal sídlem jejich „konventu“ jen na chvíli. Následně putovali do „města papežů“, tedy do Viterba vzdáleného asi sedmdesát kilometrů od Říma.

Philippovi de Villiers de L'Isle Adam bylo od počátku jasné, že i to je pouze přechodné řešení, třebaže právě ještě téhož roku usedl na stolec svatého Petra jako Klement VII. pětadvacetiiletý příslušník florentského rodu Medici Giulio di Giuliano, pyšníci se

příslušností k jejich řádu. Jenže nový *papa* měl od počátku jiné a důležitější starosti než se zabývat osudem houfu „svých bratrů“. Právě se totiž snažil usmířit zneprátené panovníky Francie a Španělska, Františka I. a Karla V. soupeřící o kontrolu nad západní Evropou. Jen tak by mohl vytvořit, jak si přál, velkou koalici proti stále nebezpečnějšímu „Turkovi“. Když však František I. dobyl Milán, kterého se s pomocí předcházejícího svatého otce zmocnil v roce 1521 Karel V., Klement prohodil priority. Místo boje s „nevěřícími“ se pokusil „osvobodit“ s pomocí Francouzů Itálii od Španělů, aby tak dosáhl „*libertas Ecclesie*“ (závislé tentokrát na Paříži). Dohodl se proto s francouzským králem a Benátkami, mezi něž rovnou rozdělil budoucí kořist po Španělech, Sicílii s jejími obilnými lány přiřkl námořní republiky a Neapolsko a Milánsko Francii. Jenže bitva u Pavie v roce 1525 přinesla španělské vítězství korunované zajištěním Františka I. a jeho internací v Madridu.

Klement VII.

Snaha Luisy Savojské, matky Františka I., dostat syna z „císařových spárů“ zašla až tak daleko, že se francouzští diplomaté vypravili do Konstantinopole. Sulejman je neodmítl vyslechnout už proto, že pochopil, jaká příležitost se mu nabízí s novým spojencem, až opět zaútočí na Evropu. Po bitvě u Moháče slavil nejen vítězství, ale i smrt českého a uherského krále Ludvíka Jagellonského, čímž nechtěně způsobil, že se jeho druhým úhlavním rivalem stane po Karlu V. také jeho mladší bratr, rakouský arcivévoda a zakrátko i český a uherských král Ferdinand. Francouzská karta tak nabývala na významu.

V téže době neúnavný Klement VII. zorganizoval „proticísařskou cognackou koalici“ tvořenou vedle Francie a Benátek ještě Toskánskem a Anglií Jindřicha VIII. Ale ani tato aliance si nedokázala se španělským Habsburkem poradit, natož mu zabránit v obsazení Říma na jaře 1527. Němečtí lancknechti a španělští pěšáci Věčné město nejen důkladně vyplenili, ale zmocnili se i svatého otce. „Jeho katolické Veličenstvo“ Karel V. však nemohl držet papeže v zajetí, takže se domluvili na výkupném a Klement VII., který si nechal na znamení nesvobody církve narůst plnovous, se mohl potupně nastěhovat zpátky do Věčného města.

Velmistr L'Isle Adam mezitím cestoval po evropských dvorech. Přesvědčoval tamní vládce o bohulibém působení svého řádu a tudíž i o nutnosti nového sídla, které by mu umožnilo pokračovat v boji „za svatou věc“. Byť ho všude vítali, vítaným hostem nebyl, jak sám cítil. Jak L'Isle Adam, tak jeho řád připomínal staré časy, o které už nikdo moc nedbal a ani nestál. Nyní všechny, vedle osmanské hrozby a vleklého francouzsko-španělského přetahování o západ Starého kontinentu, stále více zaměstnával protestantismus. Pokud Klement VII. augustiniánského mnicha Martina Luthera a jeho pětadevadesát tezí zpočátku podceňoval, zanedlouho pochopil, jak hluboce se zmýlil. Křesťanský svět se opět pozvolna dělil, podobně jako před pěti stoletími. Zatímco tehdy došlo k rozluce mezi katolickým západem a ortodoxním východem, nyní se pozvolna rýsovala dělící linie mezi vesměs protestantským severem a katolickým jihem. Rhodští rytíři by se v těchto bouřlivých časech se svými vojenskými zkušenostmi hodili, ale problém tkvěl v tom, že podle svých regulí

nesměli pozvednout meč proti nikomu jinému než proti „nevěřícím“. A navíc poslouchali jen „svatého otce“ v Římě.

L'Isle Adam se přesto nevzdával naděje, že někde přece jen řádové galéry znovu zakotví natrvalo. Prozatím bylo oficiální sídlo na válečné karace *Sant'Anna* zakotvené v Messině na Sicílii patřící Karlovi V. Ve velmistrově hledáčku se postupně ocitla Kréta, Kythéra, Elba, Menorca, Ibiza, Ischia, ale ani jedna z variant nevyšla, stejně jako Malta, kterou Karel V. rytířům nabídl včetně severoafrického města Tripolis poprvé už v roce 1524. L'Isle Adam poslal do obou míst komisi tvořenou osmi rytíři, aby se tam porozhlédli a podali mu zprávu.

Ty však Malta, která patřila od roku 1283 aragonským králům a nyní jejich dědici Karlu V., nijak nenadchla. „Ostrov... je pouhá skála z měkkého pískovce zvaného tuf, přibližně šest až sedm mil délky a asi čtyři míle na šířku. Kamenný povrch kryjí tři nebo čtyři stopy zeminy, která je stejně tak kamenitá a velice špatná pro pěstování pšenice stejně jako dalších obilovin. Na druhé straně Malta dává hodně fíků, melounů a různé ovoce. Ostrov především vyváží med, bavlnu a kmín, které obyvatelé směňují za obilí. Kromě několika pramenů ve středu ostrova zde není žádná další tekoucí voda ani studně, jejichž nedostatek nahrazují obyvatelé cisternami,“ zněly závěry nepřilíš optimistické zprávy. Rytíři dále referovali, že na Maltě chybí dřevo a že ostrov nabízí pouze jedno až dvě vhodná místa jako kotviště velkých lodí. Ani jedno však nebylo opevněno. Jen v zátocě zvané „Velký přístav stojí pevnost vyzbrojená několika moždíři a třemi malými děly“. Na Maltě žilo v té době asi patnáct tisíc „duší“, většinou zemědělců a rybářů hovořících dialektem, který se ze všeho nejvíce blížil arabštině.

Druhý ostrov, přes čtrnáct kilometrů dlouhý a sedm kilometrů široký Gozo (Gowl, Ghawdet, Godzo jak znějí další varianty jeho jména) s pěti tisíci obyvateli a starobylou citadelou, zvanou Velký hrad, sloužící jako útočiště v případě pirátského útoku, byl od Malty oddělen osmikilometrovým průlivem s ostrůvky Comino (Kemmina) a Cominotto. Gozo byl podle téže zprávy sice více zelený a úrodný, zato nedisponoval žádným vhodným přístavem.

Z Tripolisu, který představoval doslova danajský dar, garantující rádu, že ho Osmané nenechají na pokoji, i kdyby si to přáli, si členové

komise odnesli ještě horší dojmy. Město chráněné dva a půl metru vysokými starými hradbami se nedalo dlouhodobě bránit. Přestavět ho na moderní pevnost si ale zchudlí rytíři nemohli dovolit. A tak velmistr Karlovi V. mezi slovy díky sdělil, že na jeho nabídku nereflakuje. Stále se domníval, že by se i s řádovými bratry přece jen jednou mohl vrátit na ostrov boha slunce Héliá, Rhodos. Do jeho úvah se však vkrádaly stále více obavy, aby se nestal „posledním velmistrem“, jak se dal slyšet.

Jenže koncem května 1529 se Haireddin Barbarossa, jehož dosavadní základnou byl ostrov Džerba u Tunisu, znovu zmocnil se Sulejmanovou podporou města Alžír a po něm i španělské pevnosti Peñón de Argel na ostrově u vjezdu do tamního přístavu. Tato nepříjemná zpráva Karlovi V. ještě více zhořkla, když se dozvěděl, že konvoj lodí vyslaných k Peñonu se zásobami, municí a hlavně dvěma tisíci sedmi sty muži, skončil kompletně v Barbarossových rukách. Potom co Peñón vyletěl do vzduchu, dal Haireddin spojit ostrov s pevninou hrází, čímž získal velký chráněný přístav pro svou pirátskou flotilu. Z malého městečka se brzy stal největší trh s otroky a počet jeho obyvatel (včetně otroků) dosáhl sta tisíc. Například Řím v té době obývalo pouhých šedesát tisíc „duší“.

Vzápětí Haireddin předvedl, jakým bude sousem španělských Habsburků. Vyslal jednoho ze svých nejlepších kapitánů, Aydina reise, známého v Evropě jako Cacciadiavolo, aby využil toho, že Karel V. si vzal s sebou do Itálie na císařskou korunovací větší část válečného loďstva. Nejvíce to odnesly Baleáry a Valencie. A když Aydin, který byl původem Ital, navíc pomohl k útěku ze Španělska údajně až sedmdesáti tisícům morisků, tedy Maurům přinuceným oficiálně konvertovat ke katolicismu, Karel proti němu vyslal část svého loďstva. Jeho velitel Rodrigo Portuondo však přitom přišel nejen o život, ale i o řadu lodí. „Byla to největší ztráta, kterou španělská flotila galér kdy utrpěla,“ glosoval tuto porážku sevillský kronikář a historik Francisco Lopez de Gomara. Na nářky však nebyl čas. „Pokud tuto katastrofu nezastavíme, ztratíme kontrolu nad dopravou zboží ve Středomoří od Gibraltaru na východ,“ nabádal panovníka toledský arcibiskup Alonso de Fonseca y Ulloa. Znamenalo to dobýt Alžír, nejzápadnější osmanskou výspu na severoafrickém pobřeží

a vypořádat se jednou pro vždy s jeho pirátským vládcem. To se však rovnalo válce se samotným Sulejmanem, který pouhých deset dnů před pádem alžírského Peñónu vyrazil na tažení, které ho dovedlo v září 1529 až k branám Vídně Karlova bratra Ferdinanda I.

Měníci se poměr sil v Evropě spolu s osmanským nebezpečím nutil Klementa VII., aby se s Karlem V. dohodnul na formě soužití. I proto se uvolil vložit císařskou korunu na jeho hlavu. V Bologni, kde k tomu v únoru 1530 došlo, se papež s císařem domluvili o pár dnů později i na budoucnosti řádu svatého Jana Jeruzalémského. Už v březnu předcházejícího roku Karel V. nabídl johanitům, kteří si v té době druhým rokem užívali v Nice pohostinnosti savojského knížete Karla III., opětovně Maltu a Tripolis, „aby zde v míru mohli vykonávat povinnosti svého řádu ve prospěch křesťanstva a aby zde použili své síly a zbraně proti zákeřným nepřátelům svaté víry“. Velmistr, stejně jako ostatní nejvyšší představitelé řádu, se k tomu však stavěl nadále více než skepticky.

Tentokrát si L'Isle Adam vzal jako záminku, proč musí opět říci „ne“, nezávislost řádu. Nemůže být přece vazalem španělského krále. To se nakonec obešlo formalitou. Rytíři každoročně odevzdají na svátek Všech svatých sicilskému místokráli, jako Karlovu zástupci, jednoho sokola vycvičeného k lovu, kterými byla Malta proslulá. Zároveň se zavázali, že nezatáhnou Madrid do žádného válečného konfliktu. Dojde-li však k válce mezi Osmany a Španělskem, řád podpoří s papežským souhlasem svého formálního lenního pána. Další kámen úrazu představoval Tripolis. L'Isle Adam se představě tohoto města na berberském pobřeží vzpěchoval více než vyhlídkám na Maltu. Oslabený řád na jeho obranu neměl dostatek sil ani prostředků, ale Karel V. trval na svém a papež, kterému byl velmistr povinován poslušností, stál tentokrát na jeho straně.

Císař předal Maltu rytířům oficiálně 24. března 1530 a o měsíc později to stvrdil svou bulou i papež. Za sedm měsíců, koncem října 1530, jejich galéry doprovázené houfem nákladních lodí opustily Sicílii, aby během jediného dne překonaly pětadevadesát kilometrů dělicích je od nové vlasti. Malá flotila, která s sebou vezla i řadu obyvatel Rhodu spjatých s johanity, zakotvila v zátoce Marsa. Vítání nebyli, byť L'Isle-Adam slíbil tamním obyvatelům, že řád bude respektovat

jejich dosavadní práva a svobody. Místní šlechta se přesto ostentativně stáhla do metropole Mdiny, jen aby si od nových, nechtěných „pánů“ udržela odstup. Mnoha z nich i to bylo málo, a tak se raději vystěhovali na Sicílii.

Mapa Malty z roku 1535